

Indikatorer för uppföljning av regional tillväxt

Förslag på möjligheter att integrera ett jämställdhets- och integrationsperspektiv i redovisningen av indikatorer för utgiftsområde 19 i budgetpropositionen

Tillväxtanalys ska enligt uppdrag i regleringsbrevet för år 2012 ta fram och utveckla indikatorer för att följa jämställdhets- och integrationsperspektiven. I denna delrapport ges förslag på hur indikatorerna i budgetpropositionens utgiftsområde 19 kan kompletteras och vidareutvecklas för att på ett övergripande sätt följa upp aspekter av regional tillväxt.

Dnr 2012/004
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 010 447 44 00
Telefax 010 447 44 01
E-post info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta Wolfgang Pichler
Telefon 010 44 744 55
E-post wolfgang.pichler@tillvaxtanalys.se

Förord

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) ska enligt uppdrag i regleringsbrevet för år 2012 ta fram och utveckla indikatorer för att följa jämställdhets- och integrationsperspektiven.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i en delrapport senast den 18 maj och slutredovisas senast den 31 december 2012.

I denna delrapport ges förslag på hur indikatorerna i budgetpropositionens utgiftsområde 19 kan kompletteras och vidareutvecklas för att på ett övergripande sätt följa upp aspekter av regional tillväxt.

Indikatorerna kommer att integreras i den återrapportering som Tillväxtanalys gör i den återkommande rapporten *Regional tillväxt* (instruktionsuppdrag).

Delrapporten har författats av analytiker Wolfgang Pichler.

Östersund, maj 2012

Inger Normark

T.f. avdelningschef, Tillgänglighet och regional tillväxt

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Inledning	8
2 Regional tillväxtpolitik – prioriterade och horisontella områden inom den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.....	9
2.1 Jämställdhets- och integrationsdimensionen i det regionala tillväxtarbetet	9
3 Urvalet av indikatorer	11
3.1 Antaganden och kriterier för urvalet av indikatorer i budgetpropositionen utgiftsområde 19.....	11
3.2 Urvalet av indikatorer som används för att följa upp den regionala tillväxtpolitiken i budgetpropositionen	12
3.2.1 Huvudindikatorer	12
3.2.2 Indikatorer för prioriteringsområde innovation och förnyelse.....	13
3.2.3 Indikator för prioriteringsområde kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud	13
3.2.4 Indikator för prioriteringsområde på prioriteringsområde tillgänglighet.....	14
3.2.5 Indikator för prioriteringsområde på prioriteringsområde servicenivå.....	15
3.2.6 Indikator för område miljö.....	15
4 Tillväxt och jämställdhets- och integrationsperspektivet	16
4.1 Jämställdhet och tillväxt	16
4.2 Integration och tillväxt.....	17
5 Jämställdhets- och integrationsperspektivet som dimensioner av budgetpropositionens regionalpolitiska uppföljningsindikatorer	19
5.1 Jämställdhetsperspektivet	19
5.1.1 Huvudindikatorer	19
5.1.2 Innovation och förnyelse	19
5.1.3 Kunskapsförsörjning och arbetskraftsutbud	20
5.1.4 Tillgänglighet.....	20
5.1.5 Servicenivå	20
5.1.6 Miljö.....	21
5.2 Integrationsperspektivet	21
5.2.1 Huvudindikatorerna	21
5.2.2 Innovation och förnyelse	21
5.2.3 Kunskapsförsörjning och arbetskraftsutbud	22
5.2.4 Tillgänglighet.....	22
5.2.5 Servicenivå	22
5.2.6 Miljö.....	22
6 Sammandrag av indikatorer	23
Litteratur.....	25

Sammanfattning

Tillväxtanalys har fått i uppdrag att ta fram och utveckla indikatorer för att följa jämställdhets- och integrationsperspektiven inom ramen för arbetet med instruktionsuppdraget att beskriva och analysera regionala arbetsmarknadsregioner. I denna delredovisning ligger fokus på att komplettera indikatorerna som används i budgetpropositionens utgiftsområde 19 utifrån dessa perspektiv.

Indikatorer används för beskrivningen av landets funktionella analysregioner (FA-regioner) för sex delområden: *innovation och förnyelse, kompetensförsörjning och arbetskraftsutbud, tillgänglighet, servicenivå, miljö* och *huvudindikatorer* vad gäller den generella lång- och kortsiktiga ekonomiska utvecklingen. Förutom med huvud- och miljöindikatorerna avspeglas sålunda de prioriterade områdena i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013.

Jämställdhets- och integrationsperspektiven lyfts fram som horisontella områden viktiga för det regionala tillväxtarbetet. Tillväxtanalys har efter en genomgång av relevant forskning och annat underlag kommit fram till att det finns möjlighet och skäl att komplettera och förtydliga vissa av de befintliga indikatorerna i budgetproposition i dessa avseenden. Detta berör huvudindikatorerna – *1 daglönesumma per anställd (arbetsproduktiviteten), 2 arbetssökande (inkl. personer i program)* - indikatorerna inom området kompetensförsörjning – *3 andel med eftergymnasial utbildning, 4 förvärvsintensitet* och tillgänglighetsindikatorn – *5 arbetspendling över kommungräns*. I de övriga områdena anses det inte möjligt eller meningsfullt att komplettera de befintliga indikatorerna utifrån dessa perspektiv. I ett fortsatt arbete ska dock undersökas om den nuvarande samlingen av indikatorer behöver kompletteras med nya indikatorer.

1 Inledning

Tillväxtanalys har fått i uppdrag att utveckla indikatorer för att följa jämställdhets- och integrationsperspektiven inom området regional tillväxtpolitik. Inom ramen för detta regeringsbrevsuppdrag ska Tillväxtanalys också föreslå hur dessa perspektiv kan integreras i redovisningen av uppföljningsindikatorerna inom budgetpropositionens utgiftsområde 19.

Föreliggande arbete utgör därför en avgränsad del av ett större projekt som kommer att slutredovisas i slutet av år 2012. Fokus här ligger emellertid på att vidareutveckla och komplettera uppsättningen av indikatorer som används i budgetpropositionens utgiftsområde 19 för att på ett övergripande sätt följa upp aspekter av regional tillväxt.

Urvalet av dessa indikatorer finns beskrivna i rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*¹ vilken utgör en konkret tillämpning av Tillväxtanalys och tidigare myndigheters² omfattande arbeten att utveckla och förslå metoder och mått för att följa upp och utvärdera regional utvecklingspolitik och senare regional tillväxtpolitik. Med det som utgångspunkt begränsas arbetet nu till att undersöka möjligheten att integrera jämställdhets- och integrationsperspektiven i uppföljningen av politikområdet regional tillväxtpolitik. Detta också med hänsyn till att eventuella resultat ska komma till användning redan i årets arbete med budgetpropositionen.

Delrapportens upplägg är följande. Inledningsvis görs en översiktlig sammanfattning av politikområdets mål och prioriterade områden: *innovation och förnyelse, kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud, tillgänglighet* och *gränsöverskridande samarbete*. Därtill finns också en kort beskrivning av politikens vidareutveckling vad gäller horisontella områden, däribland jämställdhets- och integrationsperspektiven. Sedan beskrivs kort principer och kriterier för urvalet av den befintliga uppsättningen av budgetindikatorer. Med utgångspunkt i de olika teoretiska antagandena för respektive prioriteringsområde och indikatorer undersöks slutligen möjligheten att integrera jämställdhets- och integrationsperspektiven utifrån vetenskapliga grunder och empiriska resultat.

¹ ITPS (2008). *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*.

² ITPS (2003) *Regionala tillväxtindikatorer – teoretiska aspekter, begrepp och empiriska illustrationer*.

ITPS (2004) *Den nya regionala utvecklingspolitiken – Hur följa upp och effektutvärdera?*

NUTEK (2006) *Indikatorer för hållbar utveckling*.

ITPS (2007) *En uppföljning av ITPS regionala indikatorer*.

ITPS (2009) *Metoder för att utvärdera den regionala tillväxtpolitiken*.

Tillväxtanalys (2011). *Regional tillväxt 2011*.

2 Regional tillväxtpolitik – prioriterade och horisontella områden inom den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning

År 2006 beslutade regeringen om en nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013³ där regional tillväxtpolitik, arbetsmarknadspolitik och genomförande av den europeiska sammanhållningspolitiken bands samman. Strategin utgör också Sveriges nationella strategiska referensram för den europeiska sammanhållningspolitiken under programperioden 2007-2013. Det övergripande syftet med strategin är att bidra till att skapa konkurrenskraftigare regioner och individer i Sverige, men strategin utgör också en plattform för en helhetssyn och sektorssamordning som ska gynna lokalt och regionalt lärande. I strategin betonas särskilt den hållbara utvecklingens tre dimensioner som lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra.

Strategin och politikområdet regional tillväxt utgår från ett antal prioriterade områden såsom innovation och förnyelse, kompetensförsörjning och arbetskraftsutbud, tillgänglighet och strategiskt gränsöverskridande samarbete. År 2009 förnyade och redogjorde regeringen för sina ambitioner inom det regionala tillväxtarbetet inför riksdagen⁴. Regeringen ansåg att de ovan nämnda prioriteringarna är fortsatt aktuella och vägledande för det regionala tillväxtarbetet. Regeringen betonade dock att det finns behov att vidareutveckla vissa delar av de prioriterade områdena, t.ex. vad gäller miljödriven näringsutveckling, synen på innovation och samverkan mellan olika politikområden. I skrivelsen lyftes också fram ett antal horisontella områden som ska betonas starkare i analyser och utveckling av strategier, program och insatser i det regionala tillväxtarbetet. Dessa horisontella områden utgörs av demografiska utmaningar, internationalisering samt hållbarhetsdimension. Inom området hållbarhetsdimension behandlas i skrivelsen relevanta miljö-, klimat- och energi-aspekter, men också de i detta arbete utpekade områdena jämställdhet och integration.

2.1 Jämställdhets- och integrationsdimensionen i det regionala tillväxtarbetet

Jämställdhetsdimensionen inom den regionala tillväxtpolitiken beaktas framför allt genom en starkare fokusering på representation och genom att jämställdhet genomsyrar hela det regionala tillväxtarbetet. Både kvinnors och mäns intressen och möjligheter till inflytande ska tillgodoses inom ramen för det regionala tillväxtarbetet. Regeringen har dock under förra mandatperioden satsat på att utveckla och förstärka jämställdheten inom alla samhällsområden, vilket också inneburit främjandet av jämställdhetsintegrering inom offentlig verksamhet och stimulering av forskning och kunskapsutveckling inom jämställdhetsområdet⁵.

Regeringen anser att en ökad integration med andra länder tydliggör behovet av tillgång av kompetens med internationell bakgrund och erfarenheter. Den demografiska utvecklingen

³ Regeringskansliet (2006). *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013*.

⁴ Regeringen (2009). *Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning*. Skr. 2009/10:221.

⁵ Regeringen (2009). *Redovisningen av den särskilda jämställdhetsstrategin*. Skr. 2009/10:234

ställer också andra krav på ett öppet samhälle som kan skapa lokala och regionala miljöer som gör det möjligt och attraktivt för olika individer och företag att leva och verka i. Likaså har regeringen tydliggjort mål och ambition med den generella integrationspolitiken, som i huvudsak utgår från en aktiv jobbpolitik som skapar arbetstillfällen i växande företag och dämpar effekter av konjunktursvackor. Eventuella hinder för en lyckad integration av nyanlända ska undanröjas eller sänkas⁶.

⁶ *Regeringen (2009). Egenmakt mot utanförskap – redovisning av regeringens strategi för integration. Skr. 2009/10:233.*

3 Urvalet av indikatorer

Det finns ett stort behov av att göra tillstånd och förändringar i samhället eller utfallet av politiska insatser mätbara. Beroende på frågeställning och beroende på vad som ska undersökas finns det en mängd metoder och angreppssätt som kan användas. Detta gäller också tillämpningar på politikområdet regional tillväxt som består av många olika typer av insatser och åtgärder. Hur projekt, program och andra insatser inom den regionala tillväxtpolitiken på bästa sätt kan bedömas och utvärderas har behandlats både av EU-kommissionen⁷ och nationella institutioner⁸. En beskrivning utifrån ett svenskt perspektiv ges till exempel i ITPS-rapporterna *Regional utvecklingspolitik – hur följa upp och effektutvärdera?* och *Metoder för att utvärdera den regionala tillväxtpolitiken*.

En utvärdering eller en någorlunda detaljerad uppföljning av hela politikområdet är dock ett mycket komplext och resurskrävande arbete. Detta inte minst på grund av att den regionala tillväxtpolitiken omfattar betydligt fler åtgärder än de som finansieras inom utgiftsområde 19 regional tillväxt⁹. En i många sammanhang tillräckligt bra metod, som i detta sammanhang också utgör en förenkling på detta problem, är användning av en uppsättning av indikatorer. Indikatorer kan fungera som ett viktigt instrument dels för regeringens politik för regional tillväxt och dels för regionernas egen politik och strategi. Tillväxtanalys rapportserie *Regional tillväxt*¹⁰ är ett exempel på en sådan samling av indikatorer och mått som har till syfte att återge tillståndet och utvecklingen i och inom Sveriges regioner utifrån ett nationellt och regionalt perspektiv. Denna typ av indikatorsamlingar visar dock bara på att det händer saker i regioner, men ger mer sällan svar på varför något har hänt. Därför kan indikatorer som används för en generell uppföljning av politiken inte heller vara en ersättning för utvärderingar eller mer kvalificerade uppföljningar. Syftet för användning av uppföljningsindikatorer är således att ge en snabb och återkommande bild över ett tillstånd eller en utveckling.

I avsnittet 3.1 nedan sammanfattas de antaganden och kriterier som gäller för urvalet av de befintliga indikatorerna i budgetpropositionens utgiftsområde 19. I avsnittet 3.2 redovisas kortfattat förklaringen till det slutliga urvalet av indikatorer. Båda delar bygger på rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling (ITPS 2008)* slutsatser och rekommendationer.

3.1 Antaganden och kriterier för urvalet av indikatorer i budgetpropositionen utgiftsområde 19

När det gäller att med hjälp av indikatorer följa upp politikområdet regional tillväxtpolitik i budgetpropositionen finns det särskilda förutsättningar och krav att ta fasta vid. För det första är utrymme för förklaringar och förtydliganden mycket begränsat och indikatorerna ska därför vara lätta att förstå utan långa förklaringar. För det andra ska fokus ligga på utveckling, det vill säga förändringar över tiden är väsentliga. Den regionala geografiska representationen genom FA-regioner som vid behov grupperas efter regionfamiljer. Indikatorer ska baseras på statistik som finns tillgänglig i längre tidsserier.

⁷ EU-kommissionen – Inforegio - *Evalsed*: Information om utvärderingsmetoder riktad på den socio-ekonomiska utvecklingen.

⁸ En översikt av olika EU-länders arbete med uppföljning och utvärdering ges i EU:s tidskrift *Panorama-Inforegio*(2010). Att utvärdera regionalpolitiken Inblick och resultat, vol. 33. Vår 2010.

⁹ Regeringen (2011). Propositionen 2011/12:1 Utgiftsområde 19, s. 11.

¹⁰ Tillväxtanalys (2011). *Regional tillväxt 2011*.

Förutom dessa formella krav på indikatorer ska även andra metodmässiga egenskaper för indikatorer tillgodoses. I samband med att identifiera ett urval av indikatorer för uppföljningen av utgiftsområdet 19 gjordes det en genomgång av relevant litteratur och återkommande begrepp relevanta i detta sammanhang. Genomgången resulterade i följande rekommendationer:

- Det föreslås en uppsättning nyckeltal som ger en ögonblicksbild av framåtskridande på regional nivå¹¹.
- Dessa nyckeltal ska vara relaterade till de prioriterade områdena inom den regionala tillväxtpolitiken.

Det var svårt att finna indikatorer som tillmötesgå samtliga i litteraturen eller av relevanta institutioner uppställda krav och urvalskriterier. Urvalet begränsades därför till ett antal särskilt relevanta kriterier:

- Datatillgänglighet (tidsserier och data på kommunnivå)
- Vetenskaplig och teoretisk validitet
- Benägenhet att reagera på förändring
- Jämförbarhet mellan olika regioner (kommuner)
- Tydlighet och begriplighet.

3.2 Urvalet av indikatorer som används för att följa upp den regionala tillväxtpolitiken i budgetpropositionen

I budgetpropositionen utgiftsområde 19 används 13 indikatorer för att belysa utvecklingen inom politikområdets prioriterade områden. Utöver politikområdets två huvudindikatorer används indikatorer kopplade till områdena innovation och förnyelse, kompetensförsörjning och arbetskraftsutbud, tillgänglighet, servicenivå och miljö. En översikt av de tillämpade indikatorerna ges i figur 1¹². Huvudindikatorerna behandlas dock inte i den ovan hänvisade underlagsrapporten.

3.2.1 Huvudindikatorer

För att följa den ekonomiska utvecklingen i landets olika regioner används två indikatorer. Dessa beskrivs inte närmare i rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*, men kan antas fånga det generella ekonomiska tillståndet och den kortsiktiga och långsiktiga ekonomiska utvecklingen i landets regioner.

Indikatorer som används är:

- Daglönesumma per sysselsatt och dess långsiktiga förändring
- Arbetsökande inkl. personer i program och dess långsiktiga förändring

¹¹ Som nyckeltal anses en liten grupp av väl valda, lättbegripliga och kommunikativa indikatorer. Dessa består vanligen av en faktor i relation till en annan faktor eller ett fåtal indikatorer som kombinerats eller relaterats tillvarandra.

¹² Det bör noteras att indikatorområdet servicenivå inte behandlades av nämnda rapport utan baserar på beräkningar och bedömningar utvecklade av tidigare Glesbygdsverket (idag Tillväxtanalys).

Figur 1 Indikatorer för uppföljningen av de prioriterade områdena i budgetpropositionen utgiftsområde 19

Indikatorområde/prioritering i den nat. strategin för reg. konkurrenskraft entrepren. och sysselsättning 2007-2012	Indikatorer
Huvudindikatorer	- Daglönesumma per anställd - Arbetssökande inkl. personer i program
Innovation och förnyelse	- Snabbväxande företag per invånare - Nya arbetsställen per invånare
Kompetensförsörjning och arbetskraftsutbud	- Andel med eftergymnasial utbildning - Matchning på arbetsmarknaden (efter yrke) - Förvärvsintensitet
Tillgänglighet	- Arbetspendling över kommungräns
Servicenivå	- Restid till livsmedelsbutik - Restid till drivmedelsstation - Avstånd till grundskola
Miljö	- Koldioxidutsläpp per invånare - Kväveoxidutsläpp per invånare

Källa: Budgetproposition 2012, utgiftsområde 19

3.2.2 Indikatorer för prioriteringsområde innovation och förnyelse

Politiken avser insatser som ska stärka regioners förnyelseförmåga samt stimulera till ett förbättrat klimat för entreprenörskap och företagande. Innovativa miljöer skapas genom effektiv samverkan mellan olika organisationer och näringslivet. Entreprenörskap ska där till bidra till ökad dynamik, stärkt konkurrenskraft lokalt och regionalt och vidareutvecklingen av ett internationellt näringsliv.

Det finns ett stort och ofta tvärvetenskapligt forskningsfält som kan användas som utgångspunkt för ett resonemang kring urvalet av indikatorer som speglar denna regionalpolitiska ambition. I rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling* hänvisas till forskning kring kunskap (Polany 1966, Freeman 2004) innovatörer/entreprenören (Schumpeter 1942, Birch 1979), innovationer, innovationssystem (Edkvist 2002, Porter, 1990; Lundvall 2002), FoU-investeringar och produktivitet (Griliches 1980, Mansfield, 1980, Nadiri 1980, Romer P 1990).

Det skissade vetenskapliga resonemanget ledde till ett förslag på tre indikatorer:

- Andelen snabbväxande företag uttryckt i ett så kallad Birch-index.
- Antal nya arbetsställen er invånare 20-64 år.
- FoU-investeringar av företagens totala investering för aktuell period.

Den tredje indikatorn (FoU-investeringar) kom dock inte till användning i budgetpropositionen.

3.2.3 Indikator för prioriteringsområde kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud

Politiken ser att tillgången till kunskap och kompetens samt fri rörlighet mellan sektorer och arbetsmarknadsregioner och länder är av yttersta vikt för individers utvecklingskraft samt företags konkurrenskraft. Tillgång till kunskap och kompetens anses också utgöra en stark konkurrensfördel. Det finns både långsiktiga och kortsiktiga utgångslägen i detta. I

ett långsiktigt perspektiv är den demografiska utvecklingen en stor utmaning i många delar av landet. I ett kortare perspektiv ger konjunkturella svängningar och kriser olika utfall i olika regioner, vilket också kan ge anledning att investera i berörda regioners humankapital.

I rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling* tar det teoretiska resonemanget sin utgångspunkt i den nya tillväxtteorin (Mankiw, Romer D och Weil 1992, Romer P 1986, 1990). Utbildningssystemet och tillgänglighet till kompetensutveckling kan betraktas som viktiga för den långsiktiga ekonomiska tillväxten, produktivitetens utveckling och sysselsättning. En annan viktig aspekt som behandlas i rapporten är matchningen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft och det hänvisas till forskning av Pissarides (1985, 2000) och Blanchard och Diamond (1990).

Utifrån teori och forskning föreslås tre indikatorer för att spegla utveckling i detta prioriterade område:

- Befolkning 20-64 år med eftergymnasial utbildning som anses vara en god markör för ökad kompetensförsörjning i detta sammanhang.
- Matchning på arbetsmarknad som en funktion på differensen mellan arbetslösa och vakanser efter yrkesklasser.
- Förvärvsintensitet 20-64 år.

3.2.4 Indikator för prioriteringsområde tillgänglighet

Politiken bedömer att förbättrad tillgänglighet kan bl.a. erhållas genom insatser som leder till regionförstoring och ett utvecklat informationssamhälle. Större regioner har bättre möjligheter att erbjuda en differentierad arbetsmarknad och en ökad specialisering av näringslivet, arbetskraft och utbildning. Med tillgänglighet avses också tillgänglighet till grundläggande service.

I rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling* utvecklas det teoretiska resonemanget utifrån en bred definition på begreppet tillgänglighet som beskrivning på en individs möjligheter att ta del av något eftersträvarvärt. Dessa möjligheter till avståndsöverbyggande åskådliggörs utifrån en klassificering av Vilhelmsen (2002), vilken också inkluderar virtuell rörlighet (ITK). Relationen mellan virtuell och fysisk rörlighet kan beskrivas i termer av substitution, komplementaritet, generering och modifiering (Frändberg et al, 2005).

Det antas att en ökad tillgänglighet i mening av minskande avstånd också borde leda till större handlingsfriheter för individer och företag och således också till ökad tillväxt. Infrastrukturinvesteringar kan anses ha betydelse för hur tillgängligheten förändras, men hur olika regioner påverkas beror också på andra faktorer (Shefer et al. 1999, Banister och Berechman 2001).

Utifrån det beskrivna teoretiska resonemanget föreslås tre indikatorer på området tillgänglighet:

- Arbetspendling över kommungräns som uttryck i faktisk inomregional rörlighet.
- Ett antal mått på tillgänglighet med utgångspunkt på det befintliga nätverket.
- Mått med utgångspunkt i beräkningar om kollektivtrafikens utbud och nyttjande.

- Det presenterades också mått på tillgång och användning av informations- och kommunikationsteknik (ITK), som t.ex. tillgång till bredbandsinfrastruktur och IT-användning.

Enbart den första indikatorn valdes att presenteras i budgetpropositionen inte minst på grund av svårigheter med dataåtkomst på relevant regional nivå.

3.2.5 Indikator för prioriteringsområde servicenivå

Det saknas en teoretisk diskussion kring tillgänglighet till service i rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*. Det kan dock hänvisas till undersökningar och studier genomförda av tidigare Glesbygdsverket.

För att följa upp utvecklingen av tillgänglighet till service används indikatorerna:

- Restid till livsmedelsbutik
- Restid till drivmedelsstation
- Avstånd till grundskola.

3.2.6 Indikator för område miljö

Miljöperspektivet nämns på flera ställen i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013. Inledningsvis som en av de tre dimensioner i hållbar utveckling, som en aspekt av betydelse för regioners innovativa utveckling och konkurrenskraft, inom området *Ett utvecklat informationssamhälle*, där det hänvisas till IT-lösningar som kan bidra till energibesparingar och när det gäller att ta sig an viktiga problemställningar av gränsöverskridande karaktär t.ex. samarbete i Östersjöområdet.

Det finns ett stort utbud av forskning som behandlar ekonomisk tillväxt och miljö. I rapporten *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling* hänvisas till forskningsöversikter och forskning som belyser olika teorier och empiriska arbeten (Kriström et al 2006) också vad gäller att fånga miljökostnaderna i nationalräkenskaperna (Asheim 1997). Ekonomisk tillväxt och miljöpåverkan har framför allt lyfts fram genom att diskutera forskning om Kuznetkurvan och frikoppling (Grossman et al 1995). Den största utmaningen, anser man i rapporten, är dock att hitta indikatorer som säger något om miljöpåverkan eller miljöns status som helhet. Ett hjälpmedel för att identifiera lämpliga indikatorer hittades i den så kallade DPSIR-modellen (Drivkrafter, Påverkan, Status, Inverkan, Respons).

Det diskuteras en rad olika indikatorer som kan tillämpas på kommunnivå och slutligen förslås två indikatorer för uppföljningen i budgetpropositionen:

- Koldioxidutsläpp ton per invånare
- Kväveoxider ton per invånare

4 Tillväxt och jämställdhets- och integrationsperspektivet

I detta kapitel görs ett försök att teckna en översiktlig bild över teori och empiri som visar på eventuella samband mellan jämställdhets- och integrationsperspektiven och ekonomisk tillväxt. Det finns visserligen ett stort utbud av litteratur som behandlar och diskuterar olika aspekter av jämställdhet och integration, men denna litteratur är splittrad över många olika ämnesområden. Fokuset på ekonomisk tillväxt är också bara en av många möjliga ingångar, vilket i detta sammanhang också utgör en tydlig begränsning av litteraturutbudet även om forskningsintresset tycks ökat på senare åren. En del litteratur behandlar också integration och jämställdhet som en gemensam utgångspunkt på forskning (Hedberg, Pettersson, 2010).

Inom området jämställdhet kan Tillväxtverkets rapport *Att välja jämställdhet* fungera som en lämplig utgångspunkt. Rapporten behandlar jämställdhetsperspektiven i det regionala tillväxtarbetet, men den innehåller också en sammanfattning av resultat från en litteraturgenomgång vad gäller ekonomisk tillväxt och jämställdhet. En annan värdefull myndighetsrapport är utvärderingen av Vinnovas program Genusperspektiv på innovationssystem och jämställdhet med titeln *Behovet av genusperspektiv – om innovation, hållbar tillväxt och jämställdhet* som i stor utsträckning kan fungera som en kunskapsöversikt vad gäller innovationssystem och jämställdhet. Ett mycket aktuellt och intressant bidrag utgör också kunskapsöversikten *Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män* som publicerades av Konjunkturinstitutet.

Inom området integration hittades ingen aktuell kunskapsöversikt med orientering på ekonomisk tillväxt. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) har dock för ett år sedan lagt fram en rapport som behandlar arbetsmarknadsintegrationen i Sverige och som också kan användas som ett kunskapsunderlag i detta sammanhang. Tidigare behandlade även myndigheten ITPS *Ekonomiska effekter av integration och invandring* i en rapport till regeringen. En aktuell forskningsöversikt på temat invandring och integration ger t.ex. Kerr och Kerr i *Economic Impacts of Immigration: A Survey*.

4.1 Jämställdhet och tillväxt

I Tillväxtverkets rapport *Att välja jämställdhet* redovisas ett kapitel med belägg för teoretiskt och empiriskt samband mellan jämställdhet och tillväxt. Utifrån ett tillväxtteoretiskt resonemang visas i rapporten att jämställdhet kan bidra till att humankapitalet utnyttjas mer effektivt. Det framkommer också att ökad jämställdhet har stor potential att direkt påverka arbetsmarknadens funktionssätt. Detta är viktigt då forskningen visar att kvinnor har lägre avkastning på utbildning än män (Johansson, Katz 2007). Empiriska undersökningar på länderbasis globalt (Forsythe et al 2000) och inom EU (Löfström, 2009) visar att ökad jämställdhet samvarierar med ökad BNP. Globala länderstudier (Worldbank 2000, Knowles et al 2002) visar att kvinnors tillgång till utbildningsmöjligheter har både direkta och indirekta effekter på tillväxt och Klasen 2002 menar till och med att ”*promoting gender equity in education and employment may be one of those few policies that have been termed “win-win” strategies*” (efter Löfström 2009).

I Tillväxtverkets rapport görs också hänvisningar till forskning som rör betydelsen av jämställdhet i det sociala kapitalet och demokratin. En ökad jämställdhet antas ge positiva effekter på både demokratin och dess institutioner vilket således kan stärka tillväxten lång-

siktigt (North, 1990, Schön 2010, Putnam 2001). Även sociala kapital och informella nätverk kan ha en viktig roll i detta sammanhang, särskilt då det kan komplettera brister i formella strukturer. Att öka jämställdheten i samhällen där informella nätverken är viktiga leder också till en förbättrad demokrati (Forsberg och Lindgren 2010, Rönnblom 2005). Det hänvisas också till teorier som skiljer mellan det överbyggande och sammanhållande sociala kapitalet. Ur ett tillväxtperspektiv är det dock främst det överbyggande sociala kapitalet – vilket skapas där människor och olika bakgrunder möts och lär känna varandra – som tillräknas den mest innovativa och konkurrenskraftskapande potentialen. Betydelse av samverkan lyfts också av forskare som en central förutsättning för lärande, erfarenhetsutbyte, kompetensutveckling och förnyelse (Nilsson och Uhlin 2002).

I *att välja jämställdhet* argumenteras också för att jämställdhet ökar den regionala attraktiviteten. Regioners attraktivitet handlar på så sätt också om att attrahera kvinnor och män inte minst för att trygga en gynnsam befolkningsutveckling, men också för att bredda företagens rekryteringsbas. Detta utvecklas vidare med argument från forskning som säger att kreativa människor har benägenhet att flytta till platser där andra människor ur den kreativa klassen bor (Florida 2002), vilket enligt detta resonemang också skulle gynna mer jämställda regioner framför mindre jämställda regioner (Johansson, Stenbacka, Nordfeldt 2005). I förlängningen kan en sådan argumentation också användas för en förklaring till kreativa företagens lokalisering, som enligt denna forskning, följer snarare talangfulla människor, än tvärtom (Florida, 2002).

Rapporten behandlar således också innovationer ur ett jämställdhetsperspektiv. Innovationer är ett viktigt inslag i den endogena tillväxtteorin framför allt genom att betona humankapitalets kvalitet (Romer P 1991). En ökad jämställdhet bidrar till ett bättre humankapital och kan således också bidra till flera innovationer. Innovationer är viktiga i länders och regioners omvandling och förnyelse och det leder till slutsatsen att om fördelningen av medlen skulle vara mer jämställda skulle även innovativa möjligheter kunna utvecklas inom fler sektorer av arbetsmarknaden (Lindberg 2010).

En aspekt som inte lyftes fram i Tillväxtverkets rapport är regionförstoring. Kvinnor visar generellt en mindre geografisk rörlighet än män. Skattningar av pendlingens effekter på arbetsinkomster indikerar att hushållens totala inkomster stiger oavsett om det är kvinnan eller mannen som börjar pendla. Kvinnornas pendling är dock förknippad med en betydligt större inkomstökning (Eliasson et al 2008) Forskare menar dock att sådana resultat måste tolkas med stor försiktighet då en ökad geografisk rörlighet inte nödvändigtvis är ett relevant mål i alla situationer (Friberg 2010). Det betyder i grunden att individers beteende när det gäller pendling inte kan förstås utan att ta hänsyn till det hushåll i vilket personen ingår (Heldt Cassel et al, 2010). Forskare betonar att social infrastruktur (utbildning, barnomsorg, m.m.) är en viktig förutsättning för jämställdhet och för hållbar tillväxt (Lofström, 2001).

4.2 Integration och tillväxt

På samma sätt som med jämställdhet kan även antas att ökad integration av invandrare medför positiva effekter på tillväxt, då även denna minskar eventuella hinder som gör att humankapitalet i ett samhälle hindras från att användas optimalt. Integration innebär således alltid en kvalitativ förbättring av invandring och antas därför ha positiva effekter på individen och hela samhället, vilket antas långsiktigt resultera i hållbar tillväxt.

Humankapitalteori säger att nyanlända invandrare visserligen inte kan förväntas ha samma ställning på arbetsmarknaden som andra grupper, då de förutom språket (Rooth och Åslund

2006) också ofta saknar kontakter på den svenska arbetsmarknaden. Men efter en tid borde man enligt humankapitalteorin kunna förvänta sig att inkomsterna stiger och ställningen på arbetsmarknaden närmar sig den hos den övriga befolkningen (Åslund et al 2006). Detta beror dock i stor utsträckning på hur integrationen fungerar.

Det finns ett stort antal empiriska undersökningar som behandlar hur framgångsrika invandrare är på att slå sig in på arbetsmarknaden. Dessa pekar på stora skillnader mellan olika invandrargrupper, invandringsländer men också mellan olika studier. Studier utgår ofta från att jämföra antingen invandrades inkomster eller sysselsättning i relation till den inhemska befolkningen. Medan fokusen i klassiska invandringsländer som U.S.A. och Kanada ligger i högre grad på inkomsterna har man i Europa framför allt intresserat sig för att belysa anknytningen till arbetsmarknaden (Åslund et al 2006). Generellt sett har det blivit svårare för invandrare att slå sig in på arbetsmarknaden både i Sverige (Ekberg, 2006) och i andra länder och det kvarstår också att olika invandrargrupper har det olika svårt att komma in på arbetsmarknaden (Nekby 2002).

Det finns ett ökat forskningsintresse som sätter invandring och effekter på invandring (Sheldon 2003, Ekberg, 2006) i fokus vilket på senare tid också inneburit en breddning av forskningsfrågor (Kerr och Kerr 2011). Arbetsmarknadsrelaterade undersökningar och studier på budgeteffekter av integration utgör dock fortfarande huvuddelen av forskningen. Men forskningssamhället har också börjat intressera sig för frågor om effekter av invandring i andra områden t.ex. på bostadsmarknaden (Saiz, 2007) eller om prisnivån för konsumtionsvaror (Lach 2007) och om innovationer (Jonkers 2011).

Stephan och Levin, 2001 visar att invandrare i U.S.A. representerar en större andel av FoU arbetskraften än vad invandrare är representerade i arbetskraften totalt. Kerr och Lincoln (2010) beräknade också att invandrare står för hälften av nettoökningen i de kunskapsintensiva jobben i U.S.A. Kerr och Kerr 2011 nämner också studier som visar att invandring av högkvalificerad arbetskraft också påverkar innovationsaktiviteten i amerikanska städer och delstater (Ottaviano and Peri 2006, Peri 2007, Hunt och Gauthier-Loiselle 2010). På så sätt kan en fungerande integration också utgöra en faktor att attrahera kompetens från andra länder att stanna kvar i landet. Florida (2011) visade att länder som fokuserar på integration av invandrare också har en högre nivå av konkurrenskraft, är mer innovativa och har en större andel entreprenörer. Invandring av högkvalificerade personer har uppmärksammats i många länder som vill locka till sig kompetens (Tillväxtanalys 2012). Långsiktigt bedöms att tillgången på högkvalificerade invandrades kunskap utgör invandringens enskilt viktigaste faktor för ekonomisk tillväxt (Straubhaar, 2000, OECD 2010).

Invandrades rörlighet inom landets gränser är en viktig regional tillväxtfaktor. Före 1990-talet visade utlandsfödda en betydligt större flyttrörlighet än den inhemska befolkningen. Sedan 1990-talet har flyttintensiteten mellan dessa befolkningsgrupper jämnats ut. De flesta regioner i Sverige har dock fortfarande ett invandringsöverskott. Det visar sig dock att många regioner inte kan behålla dessa personer utan att de flyttar vidare till andra ofta mer dynamiska regioner (SCB 2009). Brezzi et al (2010) beskriver att högkvalificerade invandrare i högre utsträckning söker sig till regioner som har en hög andel högkvalificerade invandrare integrerade på arbetsmarknaden.

5 Jämställdhets- och integrationsperspektivet som dimensioner av budgetpropositionens regionalpolitiska uppföljningsindikatorer

I detta kapitel undersöks huruvida det är möjligt att tillämpa ett jämställdhets- respektive integrationsperspektiv på de 13 indikatorerna i budgetpropositionens utgiftsområde 19. För detta ändamål sammanförs befintliga indikatorer med argument från den presenterade jämställdhets- och integrationslitteraturen.

5.1 Jämställdhetsperspektivet

5.1.1 Huvudindikatorer

Daglönsumma per anställd och arbetssökande inklusive personer i program används för att beskriva regioners generella tillstånd och regioners långsiktiga och kortsiktiga utveckling.

Daglönsumman per sysselsatt används här framför allt som ett mått på den regionala arbetsproduktiviteten, vilken är centralt för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen och tillväxten. Det finns goda skäl för att könsuppdelade daglönsumma per sysselsatt inte minst för att avspegla förändringarna i de samlade bidragen av kvinnor och män till den regionala produktionen av tjänster och varor. Arbetsproduktivitet antas på så sätt reflektera skillnader på utbudssidan i form av skilda preferenser, initial förmögenhet i vid mening och skillnader i avvägningen mellan konsumtion idag och i framtiden (Gonäs, Plantenga, Rubery, 1999). Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män beror i Sverige till stor del på skillnader i lön mellan olika typer av yrken och olika sektorer på arbetsmarknaden. Kvinnor arbetar i större utsträckning än män inom yrkesområden med relativt låg lön, till exempel vård och omsorg. En utjämning av kvinnors och mäns produktivitet, d.v.s. daglönsumma per sysselsatt, kan dock förmodligen förklaras med en ökad andel kvinnor sysselsatta i den privata sektorn.

Indikatorn *arbetssökande inklusive personer i program* ger en bild på den kortsiktiga förändringen på regionernas arbetsmarknad. Eventuella skillnader mellan kvinnor och män vad gäller arbetslöshet kan förklaras med relativt stor könsmässig segregering mellan branscher och med att olika branscher kan befinna sig i olika konjunkturlägen. I ett antal länder noterades dock att arbetslösheten konvergerar långsiktigt mellan kvinnor och män (Azmat, Güell and Manning, 2006). I detta sammanhang är dock framför allt den kortsiktiga arbetslöshetsutvecklingen mellan könen av intresse, då den, utan att kunna dra för långtgående slutsatser, även återger eventuella regionala hinder på en effektiv och jämställd arbetsmarknad. Informationsvärdet av den relativa arbetslösheten i att bedöma arbetsmarknadssituationen ifrågasätts dock av flera forskare (Murphy och Topel, 1997, Gustavsson och Österholm 2010).

5.1.2 Innovation och förnyelse

Det används i dag två indikatorer för att beskriva utvecklingen inom detta prioriteringsområde genom att tillämpa indikatorer på *snabbväxande företag* och *nya arbetsställen*. Det är tveksamt om en enskild tillämpning av indikatorerna på kvinnor och män skulle gynna insikten och förståelsen för jämställdhetsperspektiven inom området innovation och för-

nyelse. En möjlighet längre fram är att undersöka om det är rimligt och lämpligt att dela upp företagande eller nyföretagande i ett könsperspektiv. Frågan har problematiserats tidigare av t.ex. Glesbygdverket (2008) som också behandlade en ny metod för att identifiera operativa företagsledare. I Tillväxtanalys (2010) redovisades också olika möjligheter på definitioner av "kvinnors företagande" som kan ligga till grund för ett fortsatt arbete.

5.1.3 Kunskapsförsörjning och arbetskraftsutbud

Andelen eftergymnasial utbildning, matchning på arbetsmarknaden (efter yrke) och förvärvsintensiteten utgör de tre indikatorerna som används i budgetpropositionens utgiftsområde 19. Detta prioriteringsområde är väl beskrivet i forskningslitteraturen även utifrån ett jämställdhetsperspektiv och det finns ett brett empiriskt underlag.

Samtliga tre indikatorer kan användas för att beskriva jämställdhetsperspektivet i regionerna. Matchningsindikatorn kan vara mycket intressant i detta sammanhang, men behöver behandlas vidare, då det också innebär en reviderad beställning av statistik från Arbetsförmedlingen.

En uppdelning av indikatorn *eftergymnasial utbildning* efter kön kan på ett enkelt sätt differentiera beskrivningen på utbudet av humankapitalet i regionerna. Den empiriska forskningen redovisar genomgående ett positivt samband mellan humankapital och tillväxt. Detta sker dock närmare betraktat bara om utbildningen också behövs och kommer till användning (Johansson och Katz, 2007). Här används dock måttet andelen av kvinnor respektive män med eftergymnasial utbildning snarare som en indikation på det samlade kapitalet på tillgänglig begåvning eller förmåga i regionen. Det är framför allt utvecklingen över tid som är relevant i ett jämställdhetsperspektiv, då en minskning av eventuella skillnader mellan kvinnor och män också visar på jämställdhetsförbättringar i det regionala samhället generellt.

Förvärvsintensitet är ett traditionellt viktigt mått för att belysa arbetsmarknadsrelaterade skillnader vad gäller region, kön, ålder och etnicitet. Den höga förvärvsintensiteten för kvinnor är av stor betydelse för landets ekonomiska utveckling, men har på grund av en stor dominans av sysselsättning i den offentliga sektorn också skapat en del problem. Förvärvsintensiteten efter kön ger på ett enkelt och begripligt sätt besked på övergripande regionala skillnader och bör därför också användas för att lyfta jämställdhetsperspektivet i detta sammanhang. För att få ett helhetsgrepp är det dock nödvändigt att även belysa den delen av befolkningen som inte förvärvsarbetar, d.v.s. den icke reguljärt sysselsatta befolkningen, t.ex. arbetslösa m.m.

5.1.4 Tillgänglighet

För att följa upp tillgänglighet används en indikator för arbetspendling över kommungräns. Det är således den faktiska rörligheten och inte en möjlig tillgänglighet som studeras. Den forskning som lyftes fram tidigare är inte entydig om hur pendlingen kan bedömas utifrån ett jämställdhetsperspektiv. På ett övergripande plan kan dock en könsuppdelad redovisning av pendling över kommungräns i olika regioner ge en koppling till andra relevanta politikområden, t.ex. transportinfrastrukturen.

5.1.5 Servicenivå

Tillgänglighet till olika samhällsfunktioner följs upp med indikatorerna *restid till livsmedelsbutik, restid till drivmedelsstation samt avstånd till grundskola*. Tillgänglighet uttryckt här som närhet kan ha betydelse utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Särskilt då an-

vändning av bil och andra transportslag bedöms vara olika för män och kvinnor (SIKA 2007). Bilresan mellan bostaden och närmaste servicefunktion är en central parameter för beräkningen av dessa indikatorer. En modifiering av dessa indikatorer utifrån ett jämställdhetsperspektiv kan på så sätt vara önskvärd även om det i dagsläget bedöms vara svårt att genomföra, då det saknas information om andra transportmöjligheter i beräkningsmodellen t.ex. kollektivtrafik.

Generellet sett kan en god tillgänglighet till social infrastruktur ses som en viktig förutsättning för jämställdhet och för hållbar tillväxt (Lofström, 2001).

Aktuell forskning inom området visar också att den faktiska restiden för att tillgodose människors behov ökade, vilket tyder på att man väljer servicefunktioner på andra grunder än närhet (Haugen 2012).

5.1.6 Miljö

Miljöpåverkan beskrivs med två indikatorer *koldioxidutsläpp per invånare och utsläpp av kväveoxider per invånare*. Det bedöms av olika skäl svårt att inkludera ett jämställdhetsperspektiv i sådana breda uppföljningsindikatorer. Jämställdhet kan dock avspeglas i olika miljöpåverkande system, t.ex. transportsystemet, konsumtionsmönster m.m.

5.2 Integrationsperspektivet

5.2.1 Huvudindikatorerna

Daglönesumma per anställd och arbetssökande inklusive personer i program används för att beskriva regioners generella tillstånd och regioners långsiktiga och kortsiktiga utveckling.

På samma sätt som utifrån ett jämställdhetsperspektiv borde även integrationsperspektivet kunna tillämpas på dessa två indikatorer. Indikatorn avser den sysselsatta dagbefolkningen, vilket avser den del av den utrikesfödda befolkningen som redan kommit över ett viktigt hinder i integrationsprocessen nämligen att slå sig in på arbetsmarknaden.

Daglönesumman kan i detta sammanhang användas som indikator för att beskriva den sysselsatta utlandsfödda befolkningens andel av den regionala ekonomin. Daglönesumma per sysselsatt borde även kunna användas för att indikera hur arbetsproduktiv den sysselsatta utlandsfödda befolkningen är jämfört med den inrikes födda motsvarigheten. I detta sammanhang är dock förändringen över tid av större intresse då den kan ses som indikation på hur användningen av utlandsföddas humankapital förbättras respektive försämras över tiden. Ett generellt problem med sysselsättningsstatistiken är dock att det räcker med en timmes anställning i november för att räknas som sysselsatt.

Arbetssökande inklusive personer i program kan användas som indikator på integration då det även bland utlandsfödda som faktiskt har kommit in på den svenska arbetsmarknaden visar sig att invandrare löper större risk att förlora jobbet också sedan man tagit hänsyn till var de arbetar och hur länge de arbetat (Arai och Vilhelmsson 2004). I detta sammanhang lyfter indikatorn *andelen arbetssökande* dock enbart utvecklingen i ett kortare perspektiv.

5.2.2 Innovation och förnyelse

Det används två indikatorer för att beskriva utvecklingen inom detta prioriteringsområde: *snabbväxande företag* och *nya arbetsställen*. Enligt forskning och analys verkar det så att snabbväxande företag, i större utsträckning än andra företag, också erbjuder arbete till

marginella grupper på arbetsmarknaden, till exempel invandrare, unga och långtidsarbetslösa (Tillväxtanalys, 2011). Det är dock svårare att hitta belägg för ett relevant integrationsperspektiv vad gäller snabbväxande företag. En aspekt som i ett senare skede kan undersökas vidare är omfattning och utveckling av antalet (ny-)företagare med utländsk bakgrund.

5.2.3 Kunskapsförsörjning och arbetskraftsutbud

Andelen eftergymnasial utbildning, matchning på arbetsmarknaden (efter yrke) och förvärvsintensiteten används som indikatorer i budgetpropositionens utgiftsområde 19. Frågor kring kunskapsförsörjning och arbetskraftsutbud är väl utforskade och beskrivna och det finns ett brett empiriskt underlag att utgå ifrån även utifrån ett integrationsperspektiv.

När det gäller utbildningsnivån av den utlandsfödda befolkningen kan det användas för att på ett övergripande sätt beskriva den utlandsfödda befolkningens andel av det samlade kunskapskapitalet när det gäller gruppen personer med eftergymnasial utbildning. Huruvida redovisningen av relativa andelar av den utrikesfödda befolkningens utbildningsnivå är relevant i detta sammanhang måste dock behandlas vidare.

Matchningsindikatorn kan vara mycket intressant, men det finns en del metodiska och datamässiga svårigheter i detta sammanhang.

Förvärvsintensitet är en central indikator för att visa på regionala skillnader vad gäller den utlandsfödda befolkningens koppling till arbetsmarknaden. Det finns dock en del problem med ett sådant generellt mått, t.ex. har olika grupper invandrare olika svårt att komma in på arbetsmarknaden. Personer med kort vistelsetid i Sverige har också ofta en låg sysselsättningsnivå jämfört med personer som bott i landet en längre tid. Detta kan påverka regioner med en hög andel nyanlända invandrare negativt. I flera regioner där många nyanlända är sysselsatta är dock också den totala sysselsättningen bland de utrikes födda hög (SCB, 2010).

5.2.4 Tillgänglighet

Tillgänglighet uttryckt som *arbetspendling över kommungräns* kan användas i ett integrationsperspektiv för att det antas att ett geografiskt större arbetsmarknadsområde också gynnar de utlandsföddas tillträde på arbetsmarknaden. Forskningsresultaten visar att pendlingsintensiteten är högre bland personer födda i Sverige i jämförelse med utlandsfödda (Eliasson et al 2008). Hur förändringarna i pendlingsintensiteten ska bedömas ur ett sådant perspektiv behöver dock belysas närmare.

5.2.5 Servicenivå

Tillgänglighet till olika samhällsfunktioner följs upp med indikatorerna *restid till livsmedelsbutik, restid till drivmedelsstation samt avstånd till grundskola*. Det är tveksamt om det är möjligt att införa ett integrationsperspektiv i de befintliga budgetindikatorerna.

5.2.6 Miljö

Miljöpåverkan beskrivs med två indikatorer *koldioxidutsläpp per invånare och utsläpp av kväveoxider per invånare*. Det bedöms av olika skäl svårt att inkludera ett integrationsperspektiv i sådana breda uppföljningsindikatorer.

6 Sammandrag av indikatorer

Avslutningsvis ges en översiktlig bild över hur indikatorer kan breddas för att implementera både jämställdhets- och integrationsperspektiven. Förslaget på kompletteringar utgår från den befintliga uppsättningen indikatorer som redovisas i budgetpropositionen utgiftsområde 19. I den mån det är möjligt grundas de föreslagna kompletteringarna på underlag och resultat från relevant forskning. Förslaget utgör sålunda en utgångspunkt för fortsatt diskussion med uppdragsgivaren.

Indikatorområde/ prioritering i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2012	Indikatorer	Jämställdhet	Integration
Huvudindikatorer	Daglönsumma per anställd (arbetsproduktivitet) Arbets sökande inkl. personer i program	Kvinnors andel av daglönsumma totalt Arbetsproduktivitet utveckling kvinnor/män Arbetslöshetsknoten (kvinnor/män)	Utlandsföddas andel av daglönsumma totalt Arbetsproduktivitet utveckling utlandsfödd/totalt Arbetslöshetsknoten (utlandsfödd/totalt)
Innovation och förnyelse	Snabbväxande företag per invånare Nya arbetsställen per invånare	<i>Tillämpas ej</i>	<i>Tillämpas ej</i>
Kompetensförsörjning och arbetskraftsutbud	Andel med eftergymnasial utbildning Matchning på arbetsmarknaden (efter yrke) Förvärvsintensitet	Kvinnors andel av samtliga personer med eftergymnasial utbildning <i>Tillämpas ej</i> Kvot förvärvsintensitet kvinnor/män	Utlandsföddas andel av personer med eftergymnasial utbildning <i>Tillämpas ej</i> Kvot förvärvsintensitet utlandsfödd/totalt
Tillgänglighet	Arbetspendling över kommungräns	Kvot arbetspendling kvinnor och män	Kvot arbetspendling utlandsfödda/totalt
Servicenivå	Restid till livsmedelsbutik Restid till drivmedelsstation Avstånd till grundskola	<i>Tillämpas ej</i>	<i>Tillämpas ej</i>
Miljö	Koldioxidutsläpp per invånare Kväveoxidutsläpp per invånare	<i>Tillämpas ej</i>	<i>Tillämpas ej</i>

Litteratur

- Arai och Vilhelmsson (2004). Unemployment-risk Differentials Between Immigrant and Native Workers in Sweden. *Industrial Relations*, vol. 43, s. 690-698.
- Asheim (1997). Adjusting Green NNP to Measure Sustainability, *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 99(3).
- Åslund et al (2006). Fritt inträde? Ungdomars och invandrades väg till det första arbetet. Valfördrådets rapport 2006. SNS förlag.
- Azmat, Güell, and Manning (2006). Gender Gap in Unemployment Rates in OECD Countries. *Journal of Labor Economics*, 24, 1-37.
- Banister and Berechman (2001). Transport investment and the promotion of Economic growth, *Journal of Transport Geography*, vol. 9.
- Birch (1979). The job generation process, MIT, Department of Urban Studies and Planning.
- Blanchard and Diamond (1990). The aggregate matching function, s. 159–201 i *Growth, Productivity, Unemployment*, Cambridge University Press.
- Brezzi et al (2010). Determinants of localization of recent immigrants across OECD-regions. Paper submitted to the OECD workshop Migration and Regional development.
- Edquist (2002), *Skapar innovationer jobb?* Stockholm, SNS Förlag.
- Ekberg (2006). Immigration to the Welfare State. Is it a Burden or a Contribution? The Case of Sweden. AMID Working Paper Series 48/2006. Denmark.
- Eliasson et al (2008). Flyttning och pendling i Sverige. Bilaga 3 till LU 2008. SOU
- Florida (2002). The economic geography of Talent, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 92. No.4.
- Florida (2011). Immigrants and the Wealth of Nations, *Creative Class blog*, April 20, 2011.
- Forsberg och Lindgren (2010). *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*. Karlstad University Press.
- Forsythe et al (2003) *Gender Inequality, Economic Growth and Economic Reforms. A Preliminary Longitudinal Evaluation*. ILO, Employment Sector.
- Frändberg et al (2005), *Rörlighetens omvandling*. Lund: Studentlitteratur.
- Freeman (2004). Technological infrastructure and international competitiveness, *Industrial and Corporate Change*, vol. 13, nr. 3, s. 540–.
- Friberg (2010). Ökad rörlighet inte alltid bästa alternativet för kvinnor. I *Rörlighet, pendling och regionförstoring för bättre kompetensförsörjning, sysselsättning och hållbar tillväxt*. Vinnova 2010:08.
- Fuerst Hörte (2009). *Behovet av genusperspektiv – om innovation, hållbar tillväxt och jämställdhet*. Vinnova. VR 2009:16.
- Glesbygdverket (2008). *Kvinnors företagande i gles- och landsbygder – fakta och fönster*.
- Gonäs, Plantenga, Rubery (1999). *Den könsuppdelade arbetsmarknaden– ett europeiskt perspektiv*.

- Översättning Hellmark. Arbetslivsinstitutet.
- Griliches (1980). Return to R&D expenditure in the private sector i Kendrick and Vaccara (eds), New Development in productivity measurement, Chicago University Press.
- Grossman and Krueger (1995), Economic Growth and the Environment, The Quarterly Journal of Economics, vol. 110(2).
- Gustavsson och Österholm (2010). Labor-Force Participation Rates and the Informational Value of Unemployment Rates: Evidence from Disaggregated US Data. Working Paper 2010:14, Department of Economics, Uppsala University.
- Haugen (2012). The accessibility paradox. Everyday geographies of proximity, distance and mobility. GERUM 2012:1. Umeå Universitet.
- Hedberg och Pettersson (2010). Rörlighet på den segregerade arbetsmarknaden – Entreprenörskapets möjligheter och begränsningar, s. 101-107, i VINNOVA Rapport 2010:08, Rörlighet, pendling och regionförstoring för bättre kompetensförsörjning, sysselsättning och hållbar tillväxt.
- Heldt-Cassel et al (2010). Regionförstoring och regionförminskning? Individens räckhåll – platsbundenhet, rörlighet och kön. I Rörlighet, pendling och regionförstoring för bättre kompetensförsörjning, sysselsättning och hållbar tillväxt. Vinnova 2010:08.
- Hunt, Gauthier-Loiselle (2010). "How Much Does Immigration Boost Innovation?" American Economic Journal: Macroeconomics, 2(2): 31–56.
- ITPS (2003). Ekonomiska effekter av integration och invandring. A 2003:010
- ITPS (2003). Regionala tillväxtindikatorer – teoretiska aspekter, begrepp och empiriska illustrationer. A2003:
- ITPS (2004). Den nya regionala utvecklingspolitiken – Hur följa upp och effektutvärdera?
- ITPS (2007) En uppföljning av ITPS regionala indikatorer.
- ITPS (2008). Indikatorer för uppföljning av regional utveckling. R 2008:003
- ITPS (2009) Metoder för att utvärdera den regionala tillväxtpolitiken
- Johansson och Katz (2007). Wage differences between women and men in Sweden – the impact of skill mismatch. Working Paper 2007:13, IFAU.
- Johansson, Stenbacka, Nordfeldt (2005). Global påverkan och lokala strategier – studier av välfärd och genusrelationer i förändring i Jokkmokk och Pajala. I: Molina, Johansson, Berglund (red). Med periferin i centrum: en studie av lokal velfärd, arbetsmarknad og könnsrelationer i den nordiska periferin. Rapport 2005:14. Norut Nibre Finnmark.
- Jonkers (2011). Immigration and European Innovation Systems, Challenges for Economic Growth and Prosperity. European University Institute Robert Schuman Centre for Advance Studies.
- Kerr and Kerr (2011). Economic Impacts of Immigration: A Survey. Working Paper 09-013. Harvard Business School.
- Kerr and Lincoln (2010). The supply side of innovation: H-1B visas and US ethnic invention, Journal of Labor Economics, 28, 3, 473-508.
- Klasen (2002). Low Schooling for Girls, Slower Growth for All? Cross-Country Evidence on the Effect of Gender Inequality in Education on Economic Development”, The World Bank

- Economic Review 16(3), 345-373.
- Knowles et al (2002). "Are Educational Gender Gaps a Brake on Economic Development? Some Cross-Country Empirical Evidence", Oxford Economic Papers, 54(1): 118-149.
- Andrén (2012). Ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män En kunskapsöversikt. SPECIALSTUDIER NR 31, Konjunkturinstitutet.
- Kriström et al (2006). Samhällsekonomiska aspekter och mått på hållbar utveckling: inklusive översikt av forskningslitteraturen inom området 2002–2004. Östersund, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS).
- Lach (2007). Immigration and prices, Journal of Political Economy, 115, 4, 548-587.
- Lindberg (2010). Samverkansnätverk för innovation: en interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av innovationspolitik och innovationsforskning. Avhandling. Luleå tekniska universitet.
- Löfström (2001). Gender equality, economic growth and employment. Umeå Universitet.
- Lundvall (2002), Innovation, Growth and Social Cohesion – The Danish Model. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Mankiw et al (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. The Quarterly Journal of Economics, vol. 107, nr. 2, s. 407–437.
- Mansfield (1980). Basic research and productivity increase in manufacturing, American Economic Review, vol. 70.
- Murphy and Topel (1997), "Unemployment and Nonemployment", American Economic Review 87, 295–300.
- Nadiri (1980). Sectoral productivity slowdown, American Economic Review, vol. 70.
- Nekby (2002). Employment Convergence of Immigrants and Natives in Sweden, Research Papers in Economics 2002:9, Stockholm University, Department of Economics.
- Nilsson, Uhlin (2002). Regionala innovationssystem. En fördjupad kunskapsöversikt. Vinnova, VR 2002:3.
- North (1990). Institutions, Institutional Change, and Economic Performance. New York, Cambridge University Press.
- NUTEK (2006). Indikatorer för hållbar utveckling. PM 2006-09-11 Handlingsgruppen för hållbar utveckling.
- Ottaviano and Peri (2006) "The Economic Value of Cultural Diversity: Evidence from U.S. cities" Journal of Economic Geography, Vol. 6, Issue 1, Pages 9-44
- Peri (2007). Higher education, innovation and growth, in Brunello et al (eds). Education and Training in Europe, Oxford University Press.
- Pissarides (1986). Unemployment and vacancies in Britain, Economic Policy, vol. 3.
- Pissarides (2000). Equilibrium Unemployment Theory, MIT Press.
- Polanyi (1966). The Tacit Dimension, London: Routledge & Kegan.
- Porter (1990), The competitive advantage of nations, London: MacMillan.
- Putnam (2001). Den ensamma bowlaren. SNS-förlag.

- Regeringen (2009). Redovisningen av den särskilda jämställdhetsstatsningen. Skr. 2009/10:234
- Regeringen (2009). Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Skr. 2009/10:221
- Regeringen (2009). Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Skr. 2009/10:221.
- Regeringskansliet (2006). En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013.
- Regeringskansliet (2006). En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013.
- Romer (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, vol. 98.
- Romer (1991). Endogenous Technological Change, NBER Working Papers 3210, National Bureau of Economic Research, Inc
- Romer (1996). Why, Indeed, in America? Theory, History, and the Origins of Modern Economic Growth. *The American Economic Review*, vol. 86, nr. 2, s. 202–206.
- Rönblom (2005). Lettin Women in? Gender Mainstreaming in Regional Policies. *Nordic Journal of Women's Studies*.
- Rooth och Åslund (2006). Utbildning och kunskaper i svenska – framgångsfaktorer för invandrade? SNS Förlag.
- Saiz (2007). Immigration and housing rents in American cities, *Journal of Urban economics*, 61, 2, 345-371.
- SCB (2009). Integration – utrikes födde på arbetsmarknaden. Integration – rapport 2.
- SCB (2010). Integration- ett regionalt perspektiv. Integration – Rapport nr. 3
- Schön (2010). Vår världs ekonomiska historia. D.2, Den industriella tiden. SNS-förslag.
- Schumpeter (1942). *Capitalism, Socialism, Democracy*. Routledge 2003.
- Segendorf och Teljosuo (2011). Sysselsättning för invandrare – en ESO-rapport om arbetsmarknadsintegration.
- Shefer and Shefer (1999). Transport Infrastructure Investments and Regional Development: Literature Review. Rietveld, P., Shefer, D. (red), *Regional Development in an Age of Structural Economic Change*. Hampshire: Ashgate.
- Sheldon (2003). Migration, Integration und Wachstum: Die Performance und wirtschaftliche Auswirkung der Ausländer in der Schweiz. Forschungsstelle für Arbeitsmarkt- und Industriekonomik (FAI). Universität Basel.
- SIKA (2007). RES 2005–2006. Den nationella resvaneundersökningen. 2007:19
- Stephan and Levin (2001). Exceptional contributions to US science by the foreign-born and foreign-educated, *Population Research and Policy Review*, 20,1-2,59-79.

Straubhaar (2000). International Mobility of the Highly Skilled: Brain Gain, Brain Drain or Brain Exchange. HWWA Discussion Paper 88. Hamburg Institute of International Economics.

Tillväxtanalys (2010). Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd? Rapport 2010:02

Tillväxtanalys (2011). Regional tillväxt 2011

Tillväxtanalys (2011). Snabbväxarnas dynamik - Är hög företagstillväxt uthållig? Rapport 2011:15

Tillväxtanalys (2012). Studentrekrytering i Indien - Viktiga faktorer och regionala överväganden. Svar direkt 2012:03.

Tillväxtverket (2011). Att välja jämställdhet. Rapport 0107.

Vilhelmson (2002). Rörlighet och förankring – Geografiska aspekter på människors välfärd, Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.

Worldbank (2000). World Development Report 2000/01. Worldbank.

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Brasilia, Bryssel, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington D.C.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppdraget preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser

Om Working paper/PM-serien: Exempel på publikationer i serien är metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter.

Övriga serier:

Rapportserien – Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer.

Statistikserien – löpande statistikproduktion.

Svar Direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.